

Uključenost očeva u odgoj predškolske djece

Sokolić, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:971324>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKE STUDIJE

Monika Sokolić

UKLJUČENOST OČEVA U ODGOJ PREDŠKOLSKE DJECE

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKE STUDIJE

Monika Sokolić

UKLJUČENOST OČEVA U ODGOJ PREDŠKOLSKE DJECE

Diplomski rad

Mentor rada:

Doc. dr. sc. Maja Drvodelić

Zagreb, rujan, 2021.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

SADRŽAJ

Sažetak

Summary

1. Uvod	1
2. Obiteljska struktura u 21. stoljeću	2
3. Otac i očinstvo	5
4. Promijenjena slika očinstva	7
5. Uključenost očeva u odgoj djece	10
5.1. Utjecaj očinske figure na razvoj djece	11
6. Podrška očevima	14
7. Metodologija	18
7.1. Cilj istraživanja i hipoteze	18
7.2. Uzorak sudionika	18
7.3. Instrument	19
7.4. Rezultati i rasprava	20
7.4.1. Očinsko sudjelovanje u brizi i njezi djeteta	20
7.4.2. Uključenost očeva u raznim aktivnostima s djetetom	22
7.4.3. Očinska uključenost u aktivnosti vezane za dječji vrtić	25
7.4.4. Pružanje pažnje i ljubavi	26
7.4.5. Stavovi očeva o važnosti njihove uključenosti u odgoj djece	27
8. Zaključak	29
9. Literatura	31

Sažetak

Prisutan je drugačiji pogled na očinstvo u 21. stoljeću. Otac postaje jednako bitna karika u odgoju djeteta kao što je i majka. Aktivan i kvalitetno uključen otac pozitivno utječe na kognitivan, emocionalan i socijalan napredak djeteta. Potreba za uključivanjem očeva u odgoj djece rane i predškolske dobi postaje sve veća i aktualnija tema u društvu. Mijenjanjem strukture obitelji, pojavom sve većeg broja nuklearnih obitelji, mijenja se i očinska i majčinska figura, kako životna, tako i obiteljska, roditeljska. Navedenim promjenama, javljaju se brojne udruge, socijalne mreže koje pružaju podršku očevima i omogućuju im lakšu prilagodbu u funkcioniranju u obiteljskim odnosima. Tradicionalan pogled na oca mijenja se aktivnom uključenosti, angažiranim i dostupnim ocem u životima djece i cjelokupnom obiteljskom funkcioniranju.

Ključne riječi: otac, očinstvo, tradicionalno roditeljstvo, suvremeno roditeljstvo, solo-fathering, očeva uključenost, angažiranost očeva, podrška očevima

Summary

There is a different view of fatherhood in the 21st century. The father becomes as important in the upbringing of the child as the mother. An active and well-involved father has a positive effect on the child's cognitive, emotional and social progress. The need to involve fathers in the upbringing of early and preschool children is becoming a growing and topical issue in society. By changing the structure of the family, with the emergence of an increasing number of nuclear families, the paternal and maternal figures, both life and family, parents, are changing. With these changes, numerous associations and social networks are emerging that provide support to fathers and enable them to adapt more easily in functioning in family relationships. The traditional view of the father is replaced by active involvement, an engaged and accessible father in the lives of the children, and overall family functioning.

Keywords: father, fatherhood, traditional parenting, modern parenting, solo-fathering, father's involvement, fathers' engagement, fathers' support

1. Uvod

Tradicionalan, nedostupan, hladan otac, danas se mijenja s uključenim, aktivnim i zainteresiranim ocem. Pogled na očinstvo uvelike se promijenio u posljednjih dvadesetak godina. Sve više se istražuje o pozitivnim stranama očeve uključenosti u odgoj djece te isto tako o negativnim stranama prilikom očeve odsutnosti u odgoju. Brojna istraživanja predstavljaju nam podlogu potrebnu za mijenjanje trenutne slike i pogleda na oca i samo očinstvo. Javlja se velika potreba za sve većim uključivanjem očeva u odgoj svoje djece iz više razloga. Prvenstveno mijenjanje uloga majke kako u roditeljskom tako i u obiteljskom životu, odnosno sve veća uključenost u poslovni život i odsutnost od kuće. Samim time nužna je veća uključenost i prisutnost očeva u svim segmentima obiteljskog života, a posebice odgoja djece.

Očinstvo postaje sve aktualnija tema u istraživanjima i brojnim literaturama. Zbog sve veće zainteresiranosti o očinstvu uočavaju se brojni nedostaci i manjkavosti vezani za očinstvo ali i brojni pozitivni pomaci vezani uz emancipaciju očeva.

Cilj ovog rada bio je istražiti i usporediti stručnu literaturu o tradicionalnom i suvremenom očinstvu, istaknuti pozitivne aspekte očeve uključenosti u razvoju djece predškolske dobi i naglasiti postojanje podrške očevima i u kojoj mjeri je podrška omogućena očevima. Ključan dio ovoga rada, istraživanje je provedeno na očevima djece predškolske dobi od 0 do 6 godina na 150 sudionika. Istraživanjem se htjelo istražiti u kojoj mjeri su očevi predškolske djece uključeni u odgoj djece, koliko važnosti pridaju istome i ispitati njihove stavove vezane o očevoj uključenosti u odgoj djece.

2. Obiteljska struktura u 21. stoljeću

Tradicionalna nuklearna obitelj razlikuje se od današnje postmoderne obitelji prema uočljivoj dominaciji osobnih interesa. Tradicionalne obiteljske vrijednosti se zanemaruju, a žene i muškarci danas sve više teže profesionalnom napredovanju. U prvom planu nalaze se osobni interesi i želja za vlastito dobro. Upravo zbog toga dolazi do sukoba između zadovoljavanja vlastitih individualnih potreba i želja s usklađivanjem onih obiteljskih. Javlja se trend odgađanja ulaska u brak što govori da danas mladima brak i obitelj više nisu na prvome mjestu. Danas je gotovo i nemoguće definirati obitelj zbog različitih tipova obitelji koji se pojavljuju u društvu. Definicije koje pod najvažnija određenja obitelji uzimaju brak i krvno srodstvo, ne pokrivaju sve vrste obitelji. Mnoštvo obiteljskih struktura promatra se kroz niz kriterija: „*kroz odnos roditelja i djece (npr. biološka i usvojena djeca), kroz bračni status roditelja (razvedeni, odvojeni..), s obzirom na broj roditelja u obitelji (jednoroditeljske i dvoroditeljske obitelji) i roditeljsku seksualnu orijentaciju (heteroseksualni i homoseksualni partneri)*“ (Wise, 2003., prema Maleš, 2012; 14).

Prema Patričević i Ernečić (2020) istospolne zajednice, a posebice odgoj i odrastanje djece predškolske dobi u njima, sagledava se na dva načina - dobro i loše, točnije dvije suprotstavljene strane – konzervativna i liberalna. Konzervativna strana govori kako je odrastanje djece u istospolnim zajednicama u potpunosti neprihvatljivo te da obitelj treba biti zajednica heteroseksualnih partnera. Ne smije se zanemariti niti vjerska perspektiva koja podržava ovo mišljenje u potpunosti i prema kojoj se istospolno roditeljstvo smatra socijalnim problemom. Činjenica jest da istospolne obitelji postoje te da u istima odrastaju djeca. Kako bi mogli legitimno raspravljati o istospolnom obiteljima ključno je kritički razmotriti znanstvene spoznaje vezane uz navedeno područje. U posljednjih dvadesetak godina provedene su znanstvene studije (Ritenhouse, 2011; Farr i sur., 2010) o djeci koja odrastaju u istospolnim obiteljima. Rezultati pokazuju da u usporedbi s djecom koja odrastaju u heteroseksualnim zajednicama, ona koja odrastaju u istospolnim zajednicama postižu slične rezultate na nizu psiholoških testiranja. Drugim riječima, ne postoje

podaci koji ukazuju da djeca istospolnih partnera imaju više problema u ponašanju ili razvoju spolne uloge ili poteškoća u socijalnoj prilagodbi. Psihološki i socijalni razvoj djeteta nisu pod utjecajem roditeljske spolne orijentacije ili spola roditelja, već su pod utjecajem kvalitete roditeljstva. Za dječji razvoj najvažniji su bliski, pozitivni i podržavajući odnosi s roditeljima.

Nadalje, rastava roditelja, koja djeci predstavlja veliku prepreku zbog stalne napetosti između oba roditelja te poljuljane ravnoteže u obitelji. Često u tome slučaju djeca dolaze do zaključka da su upravo oni krivi zbog rastave svojih roditelja. Od samohranih majka se često čuje kako će one morati zamijeniti ulogu oca i istovremeno biti i majka djetetu. No, očinska se uloga ne može zamijeniti (Szentmartoni, 2017), ona je ključna pri odgoju djeteta i sa sobom nosi brojne pozitivne aspekte odrastanja djeteta. Prepoznate su pozitivne posljedice kada otac ostane aktivno uključen u odgoj i skrb djeteta i nakon razvoda. Neke od njih su: bolja uspješnost u školi, kvalitetniji odnos s ocem u kasnijoj dobi, razvijenije socijalne vještine te manje problema u ponašanju i mentalnom zdravlju (Fogarty i Evans, 2009). No, stvarnost je nažalost drugačija. U istraživanju provedenom 2020., autorice Haux i Platt došle su do zaključka da očevi koji su bili više uključeni u odgoj djece prije rastave braka imaju tendenciju ostajati češće u kontaktu i nakon rastave, pritom se prilagođavajući na novi način očinske uloge i roditeljstva. No, iako su oni bili aktivno uključeni u odgoj djece, nakon rastave aktivna uključenost i fizički kontakt sve više nestaje.

Burić (2007) navodi kako se porast broja jednoroditeljskih obitelji javlja u svim zemljama svijeta, pa tako i u Hrvatskoj. Prema podacima iz 2002., objavljenih od strane Državnog zavoda za statistiku, u Hrvatskoj je ukupno bilo 15% samohranih roditelja, od čega 83% čine samohrane majke s djecom, a samo 17% čine samohrani očevi. Navedeni rezultati pokazuju nam da se jednoroditeljske obitelji sve češće javljaju te da ih je potrebno više istraživati, no isto tako otkrivaju nam još jednu problematiku koja zahtjeva više pozornosti i istraživanja – emancipacija očinstva.

Europske zemlje, prema Burić (2007), poput Danske, Luksemburga i Finske imaju najveći postotak samohranih očeva, a on iznosi 20%. Razlog tome je pretpostavka društva da je djeci bolje s majkama, nego očevima. Iako bi se moglo reći da i sami očevi misle isto. Prema podacima udruge NOMAH (Nacionalna organizacija muškaraca Hrvatske) ističe se da su s jedne strani i muškarci krivi za takvu sudbinu, s obzirom da 60% muškaraca dobrovoljno pristane na to da dijete ostane s majkom. Postavlja se pitanje zašto danas i dalje djeluje navedena politika kada postoje mnogobrojna istraživanja koja ističu pozitivne aspekte prilikom aktivnog sudjelovanja očeva u odgoju djece.

Primjer dobre prakse, prema Burić (2007), vidljiv je iz kampanje provedene u Danskoj 1994. godine. Naziv kampanje glasio je „Djeca također trebaju i muškarce“. Cilj akcije bio je povećanje muškog stručnog osoblja u vrtićima, a postoji i vjerojatnost da se akcija odrazila i na povećanje samohranih očeva.

3. Otac i očinstvo

Otac i očinstvo, na prvi pogled dva u potpunosti jednaka pojma, iza sebe kriju dva u potpunosti različita značenja. Naime, iza pojma otac podrazumijeva se odnos u kojemu nije nužno zastupljena biološka sastavnica. Isto navode Čudina Obradović i Obradović (2006) „*pojam oca u prvom redu podrazumijeva odnos u kojem može, a ne mora biti zastupljena biološka sastavnica*“. Postoje različiti tipovi očeva koju određuje Berdica (2015): oni koji žive s maloljetnom djecom, očevi koji žive odvojeno od maloljetne djece, očevi odrasle i samostalne djece te očusi, odnosno muškarci koji su postali očevi ženidbom. Prema tome, svaki muškarac ima različite i zahtjevne uloge prema kojima će se očinstvo razlikovati bez obzira o kojem je tipu očeva riječ, ali ovisno o tome u kakvoj okolini se nalazi i ima li potporu.

Francuski psihoanalitičar i istraživač Francoise Hurstel bavi se proučavanjem očinstva te u svom radu iz 2012. godine iznosi tri objašnjena pojma očinstva: „*očinstvo kao institucija, funkcija očinstva, i uloge muškaraca koji su na sebe preuzeli očinstvo*“ (Hurstel, 2012; 6). Potreba za različitim objašnjenjima očinstva javlja se u promjenama u strukturi obitelji i opadanjem broja brakova. Samim time javlja se nova realnost, a to je mogućnost da nekoliko muškaraca ima različite očinske uloge u odgoju jednog djeteta. Također, Hurstel (2012) iznosi zanimljivo antropološko shvaćanje pojma „otac“ koje se očituje u tri funkcije prisutne u svakom društvu i povijesnom razdoblju. Prva funkcija odnosi se na „zakonskog oca“, otac koji pravno priznaje dijete i koji mu može dati svoje prezime. Druga funkcija oca jest biološka, točnije „biološki otac“ kao davatelj sperme te treća funkcija jest „otac odgajatelj“ koji podiže, odgaja te svakodnevno skrbi o djetetu. Mijenjanjem obiteljske strukture, sve većim brojem razvoda i separacija, dijete danas može imati nekoliko očeva, a svaki od njih ima svoju specifičnu ulogu (Hurstel, 2012). Čudina Obradović i Obradović (2006) navode da se očevi mogu podijeliti u dvije skupine prema razini uključenosti, neuključene i uključene očeve. Neuključeni očevi jednostavno ne ispunjavaju svoju ulogu, stoga očinstvo možemo definirati kao „*svjesno motiviranu odluku muškarca da preuzme ulogu oca i provede*

je u djelo aktivnostima brige i uključenosti u odgoj djeteta“ (Čudina Obradović, Obradović, 2006; 258). Izrazito je teško, prema Berdica (2015), ispuniti očinsku ulogu očevima koji ne žive s djecom ili onima koji žive s djecom iz prethodnih ženinih brakova. Kod očeva javlja se i pojam „Očinska praksa“ u kojoj on razvija i gradi svoje znanje, vještine i kompetencije potrebne za uspješan, zdrav i cjeloviti razvoj djeteta. Otac i majka se kao roditelji razlikuju, drugačije doživljavaju roditeljstvo, ali oboje svojim načinom i doživljajem roditeljstva čine jedan snažan tim potreban za cjeloviti razvoj djeteta.

4. Promijenjena slika očinstva

Pojam roditeljstvo postoji već dulje, ali u novije vrijeme poprima drugo značenje. Prije se roditeljstvo odnosilo prvenstveno na ulogu majke, njezinu odgovornost, a u novije vrijeme uloga majke i oca se izjednačavaju prema važnosti. Sam pojam roditeljstva odnosi se na jednaku važnost i uključenost majki i očeva u razvoj i odgoj djeteta. Jasno je kako su njihove uloge različito spolno determinirane, majčinstvo se najčešće veže uz brigu, pažnju, pružanje uzajamne ljubavi, sve to u okvirima tradicionalnih društvenih očekivanja. Otac, u tradicionalnom društvu, predstavlja model postignuća za uspjeh u vanjskom svijetu (Pernar, 2010). Tradicionalan stereotipan otac bio je autoritarni i nedostupan otac, određivao je strukturu obitelji, a nije bio uključen u svakodnevna zbivanja. Također, patrijarhalan otac uzdržavao je i prehranjivao obitelj, provodio red i disciplinu u kući ali je često bio fizički i emocionalno nedostupan. Danas bismo takvoga oca mogli nazvati emocionalno hladnim i nedostupnim jer se krajem 20. stoljeća javlja nova, liberalnija, toplija i mekša očinska figura (Cvrtnjak i Miljević Ridički, 2015).

U današnje vrijeme se više dolazi do shvaćanja da su i očeva i majčinska figura jednako važne prilikom rasta i razvoja djeteta. Današnje shvaćanje očinstva odmiče se od onog tradicionalnog da je otac samo netko tko u kuću donosi novac, danas se od očeva očekuje da imaju mnogo više znanja o djeci i njihovim potrebama te da aktivno participiraju u životima svoje djece. Promjene u percepciji očeva javljaju se iz najmanje tri razloga. Prvo je to što danas većinom prevladaju nuklearne obitelji s mnogo manje djece nego prije što omogućava individualizirani pristup svakom djetetu. Drugo, kao što se mijenja pristup očevima, mijenja se i pristup majkama i općenito slika o ženama koje danas odrađuju puno radno vrijeme izvan kuće te posljedično tome briga i odgoj djece podjednako se raspoređuje između majke i oca. Treći razlog vidljiv je u aspektu društvenih očekivanja, drugim riječima društvo danas očekuje da se očevi uključe u odgoj i brigu za dijete na jednak način na koji je uključena i majka (Pernar, 2010). Serge Hefez, prema Hurstelu (2012), govori kako je krajnje vrijeme da prihvatimo da je otac u stanju uspostaviti jednako blizak odnos s djetetom kao i majka te da majka može pridonijeti toj diferencijaciji.

Cvrtnjak i Miljević Ridički (2015) navode da je dugo prevladavala zabluda o „majčinskom instinktu“ s kojim su žene navodno rođene. Brojna istraživanja i studije (Gustafsson, E. i sur., (2013); Erlandsson, K. i sur., (2007)) pokazuju da to zapravo nije tako. Činjenica jest da su majke na sebe preuzele obavljanje većeg dijela njege, dok je očevima dodijeljena mala uloga u njezi i skrbi vlastite djece. No, muškarci isto kao i žene razlikuju različite vrste plača kod beba i pravilno tumače plač na koji odgovarajuće reagiraju. Što potvrđuje da majke nisu predodređene da kvalitetnije i primjerenije reagiraju na djetetove signale. Također, potvrđeno je da su očevi isto tako uspješni u brojnim aktivnostima vezanim za njegu i skrb djeteta, poput hranjenja, prematanja, prepoznavanja djetetovih neverbalnih signala što ih čini jednako kompetentnim roditeljima kao i majkama.

Jedan od problema koji Cvrtnjak i Miljević Ridički (2015) napominju javlja se kod poruka koji očevi dobivaju od strane majke. Brojne majke bi se složile s činjenicom da otac na sebe preuzme dio odgovornosti kod njege i skrbi djeteta. Međutim, kada očevi to prihvate, neke majke smatraju da oni nisu dovoljno kompetentni kako bi skrb djeteta odradili na kvalitetan i poželjan način. Iz navedenog očevi mogu primiti dvosmislene poruke, s jedne strane poziva ih se da budu aktivni akteri u odgoju vlastitog djeteta, a s druge strane govori im se da ne odrađuju to na kvalitetan način. Samim time očevi idu linijom manjeg otpora u čijem slučaju odbijaju i udaljavaju se od neposrednog kontakta s djetetom te nisu svjesni da tako uvelike osiromašuju emocionalni razvoj djeteta.

Prema Cvrtnjak i Miljević Ridički (2015), Pavao Brajša već 1995. godine navodi zanimljiv fenomen „otac budućnosti“. Otac budućnosti je ravnopravni roditeljski partner majke. Takav otac sa ženom planira začecje i rođenje vlastitog djeteta, prisutan je prilikom poroda djeteta. Zajedno s majkom prati razvoj i napredak vlastitog djeteta te on, majka i dijete čine emocionalno čvrst tim. Otac budućnosti ne podliježe tradicionalnom shvaćanju muško-ženskih odnosa, već je ravnopravni sudionik cjelokupnog obiteljskog funkcioniranja s majkom. Važno je naglasiti da takav otac shvaća činjenicu da je on ravnopravan roditelj kao i majka te ne prepušta svoju roditeljsku ulogu majci.

No usprkos promjenama u očinskoj ulozi u odgoju djece, ističe se kako još i danas ta uključenost nije dovoljna i javlja se potreba za većom angažiranosti očeva ali i osviještenosti opće populacije da se takve promjene uvedu u današnje društvo. Prema Burić (2004) ističe se slaba zastupljenost očinstva usprkos brojnim istraživanjima koja pokazuju pozitivne strane ohrabrivanja, razvoja sposobnosti i osobnosti na temelju muških i ženskih odgojnih uloga te da je muški aspekt uključivanja prepoznat kao značajan. Uz očinstvo javljaju se i razlike u zaposlenosti muškaraca u ranom odgoju i obrazovanju, gdje je broj muškaraca, posebice u vrtićima, izuzetno malen u odnosu na žene. Objašnjenje koje se javlja u ovoj problematici je stereotipna uloga muškarca u radu s djecom predškolske dobi i nedostatak kvalificiranih muških odgojitelja. Jensen (1996, prema Burić, 2004) naglašava: „*Jedna od zapreka većoj participaciji muških u odgoju djece jest mit – odgoj djece nije muški posao*“ (Burić, 2004;9). Navedeni problem javlja se na nacionalnoj razini, stoga zemlje poput Danske i Švedske uvode brojne kampanje i projekte kojima žele naglasiti važnost muške uloge u odgoju djece te povećati udio muškog stručnog osoblja u dječjim vrtićima (Burić, 2004).

Maskalan (2015) navodi da se u društvu javlja velika želja da se žene izjednače s muškarcima i da imaju ista prava, no da se istovremeno zaboravilo da i muškarci trebaju imati ista prava kao i žene, u ovom slučaju posebice u pogledu očinstva. Hrvatski slučaj je takav da kada se priča o spolnoj ravnopravnosti i odgovornosti u odgoju djece oba roditelja su važna, imaju ista prava u brizi za dijete, zajednički se dogovaraju o važnim aspektima odgoja (Maskalan, 2015). Podaci iz 2010. pokazuju da to u stvarnosti nije tako, navodi se da se čak u 85.1% slučajeva rastave, dijete dodjeljuje majci, a ne ocu (Croatian Bureau of Statistics, 2012, prema Maskalan, 2015). Stoga, kada govorimo o Hrvatskom slučaju, naglašava se da Hrvatsko društvo ima još dalek put za izjednačavanjem prava prema majkama i očevima (Maskalan, 2015).

5. Uključenost očeva u odgoj djece

Sve više se piše i istražuje o očevoj uključenosti, odgovornosti i brizi za dijete. Njihova kompetentnost i želja za aktivnom uključenosti od velikog je značaja u razvoju djeteta. Prijašnja uključenost očeva kao financijskog opskrbljivača danas se mijenja u njegovu uključenost u gotovo svim aspektima života. Takve promjene vezane su uz promjene koje se javljaju u današnjem društvu i obitelji, neke od tih su povećanje obitelji samohranih očeva, sve više rastava, želja očeva u prepoznavanju uključivanja u odgoj djeteta i slično. No navedene promjene su i generacijske, prema rezultatima istraživanja Cabrera i sur., 2000, zaključuju da oni koji imaju pozitivnu figuru oca u djetinjstvu, kasnije se trude biti što bolji i posvećeniji očevi. Razina uključenosti oca u odgoj djeteta, u konačnici ovisi o samom ocu i ono će „*biti korisno samo ako očevi to žele, ako to prihvaćaju kao dio svoje uloge, a ne kao nešto što im je nametnuto zbog nužnosti ili racionalnosti obiteljske organizacije*“ (Berdica, 2012; 41).

Postoje različiti oblici uključenosti očeva u odgoj djeteta rane i predškolske dobi. Prva istraživanja (Amat, P. R. 1986); Rendina, I. i Dickerscheid, J. D. (1976)) koja su se bavila tom tematikom odnosila su se prvenstveno na negativne posljedice prilikom očeve odsutnosti. Krajem 20. stoljeća stavlja se naglasak na važnost i utjecaj aktivne uključenosti oca u odgoj djeteta, ne samo njegovu nazočnost. Unazad 20 godina pokušava se odrediti koje se razlike javljaju kod očeve i majčinske uključenosti u odgoj djeteta u vremenskim komponentama, vrsti aktivnosti, dobi i obrazovanju oba roditelja. Također, ona raščlanjuju očevu uključenost u nekoliko segmenata aktivnosti: kognitivnu, emocionalnu, vanjsko ponašanje, materijalno zbrinjavanje, moralni odgoj i emocionalna potpora majci. Takva se raščlamba prvenstveno osmislila zbog istraživanja o razlikama u odgoju i provođenju aktivnosti majki i očeva s djetetom (Berdica, 2015). Današnji očevi, posebno mlađi muškarci, pokazuju promjene kod uključivanja u odgoj djece, točnije javlja se trend većeg uključivanja u bavljenje djecom. Mlađi muškarci više drže do očinstva nego prijašnje generacije (Cvrtnjak i Miljević Riđički, 2015).

Prema Cvrtnjak i Miljević Riđički, (2015) na uključenost očeva u odgoj djece rane i predškolske dobi uvelike utječe i obiteljska struktura. Od potpune očeve odsutnosti i nepoznavanja oca, krhke obiteljske strukture, do brojnih sukoba nakon razvoda i otežanih dogovore oko posjeta djeteta. Osim toga, važan aspekt su sociodemografske i obiteljske varijable poput dobi oba roditelja, završenom obrazovanju, njihovi osobni stavovi i uvjerenja o očinstvu, međusobni odnosi, izvanobiteljska podrška koju dobivaju i slično.

5.1. Utjecaj očinske figure na razvoj djece

Cvrtnjak i Miljević Riđički (2015) navode da postoji nekoliko dimenzija očinske uključenosti. Često se proteže pitanje očeve uključenosti u odgoj djeteta, a ponajviše negativni aspekti prilikom očeva izostanka u razvoju djeteta. Važno je naglasiti pozitivne posljedice koje se javljaju kod djeteta rane i predškolske dobi prilikom kvalitetne uključenosti očeva u odgoj i skrb djeteta. Jedan od pozitivnih aspekata prisutnosti i uključenosti oca jest intelektualni, emocionalni i socijalni napredak u dječjem razvoju te bolje mentalno zdravlje djeteta. Fogarty i Evans (2009) navode da je očeva interakcija s bebama, posebice onima u kojima je uključen kognitivni stimulans, emocionalna toplina i fizička njega, smanjuje mogućnost zaostajanja u kognitivnom funkcioniranju. Očeva interakcija s bebama je ključna s obzirom na to da već u trećem mjesecu dijete može razlikovati majku od oca. Kod djece u čiji su odgoj očevi aktivno uključeni uočeno je da pokazuju bolje rezultate na kognitivnim testovima i jezičnim sposobnostima, djeca u tom slučaju imaju manje šanse da će se ispisati ili odustati iz školskog obrazovanja, a posljedično tome djeca pokazuju bolju uspješnost u razvoju karijere. Javlja se manje problema u ponašanju, uključujući hiperaktivnost, tinejdžersko nasilje, a neke od pozitivnih karakteristika koje se prepoznaju u ponašanju su empatija, samokontrola, samopoštovanje, manje spolno stereotipnih uvjerenja i socijalne kompetencije. Činjenica je da djeca uče po modelu, model oca koji je aktivno uključen u obiteljsko funkcioniranje nešto je što dijete usvaja i kasnije primjenjuje u odgoju svog djeteta

i cjelokupnom pristupu i odnosu u i prema obitelji. Cvrtnjak i Miljević Riđički, (2015), navode da se razlika između oca i majke javlja se kroz aktivnosti u koje su uključene navedene roditeljske figure. Utvrđeno je da se očevi češće igraju s djecom, dok su majke aktivnije kod hranjenja i njege djeteta. Također javljaju se razlike tijekom igre s djecom. Očevi su taktilno aktivniji od majki, dodiruju dijete, lupkaju ga, nose, bacaju u vis i slično. U kontaktu s djecom majke su umirujuće i nježnije, dok su očevi prilično uzbuđeni i koriste više manjih i oštrih pokreta

Javlja se i indirektan utjecaj oca na razvoj djeteta rane i predškolske dobi pod čime se podrazumijevaju dogovori o liječničkim pregledima, čuvanju djece, nabavci stvari za dijete, ukratko sve ono što otac čini za dijete, a ne s djetetom. Bitna uloga oca prepoznaje se u emocionalnoj podršci majci u prenatalnom razdoblju (Cvrtnjak i Miljević Riđički, 2015). Otac koji indirektno nije uključen u funkcioniranje obitelji, stvara veliku zapreku za dječji razvoj, otežava majčinsku ulogu u osiguravanju materijalnih potrepština, fizičkog kontakta i emocionalnog razvoja (Szentmartoni, 2017).

S druge strane, očeva odsutnost i emocionalno distanciranje od djeteta, rezultira poremećajima na emocionalnoj razini, rizičnim ponašanjem i kasnije slabijim školskim uspjehom. Javljaju različite posljedice očeve odsutnosti s obzirom na spol djeteta. U tom slučaju kod dječaka se mogu primijetiti problemi prilikom stvaranja spolnog identiteta, samokontrole i psihosocijalne prilagodbe. U kasnijoj dobi dječaci su skloniji nedruštvenosti, agresivnosti ili pretjeranoj feminizaciji ponašanja i stavova (Cvrtnjak i Miljević Riđički, 2015). Važno je za istaknuti da ako otac nije provodio vrijeme s djetetom kada je bilo malo, puno će teže kasnije moći uspostaviti značajan odnos s njim (Szentmartoni, 2017). Što se tiče djevojčica, one teže uspostavljaju određene kontakte i vezu s muškarcima. I dječaci i djevojčice pate zbog očeve odsutnosti, no promjene kod djevojčica nisu toliko drastične i trajne kao kod dječaka (Cvrtnjak i Miljević Riđički, 2015).

Kako ne bismo zanemarili i samog oca, Fogarty i Evans (2009), naglašavaju pozitivne učinke u formiranju karaktera oca ukoliko je on aktivno uključen u odgoj svoga djeteta. Izgradnjom čvrstih odnosa unutar obitelji svi članovi, pa tako i otac,

zauzvrat dobivaju podršku i ljubav. Prvenstveno, otac osjeća kvalitetan i siguran odnos uspostavljen s djetetom, lakše se nosi sa svakodnevnim stresnim situacijama, svjestan je da se s problemima ne mora nositi sam, već se može osloniti na obitelj. Kvalitetnim obiteljskim odnosima gradi vlastito samopouzdanje zbog čega osjeća da u ostali odnosima, poslovnim, obiteljskim, prijateljskim, ima mnogo više za pružiti nego što uistinu pruža.

6. Podrška očevima

I u današnje vrijeme, prema Cvrtnjak i Miljević Ridički (2015) očevi ne dobivaju dovoljno ohrabrenja i podrške kako bi se što kvalitetnije mogli posvetiti roditeljskoj ulozi. Nasreću, sve veći broj očeva nezadovoljno je ovakvim stanjem i nastoje to poboljšati.

S promjenama kojim se susrelo današnje očinstvo mijenja se i sama uloga očeva. Očevi koji sve više skrbe i sudjeluju u odgoju djeteta ponekad osjećaju potrebu za dodatnom podrškom. Društvo prepoznaje sve veću uključenost očeva u odgoj djece, a samim time ponekad i potrebu za podrškom. Zbog velike potrebe za podrškom danas se javljaju udruge koje planiraju dodatne aktivnosti planirane samo za očeve. Jedna od takvih podrška očevima pruža centar za podršku roditeljstvu „Rastimo zajedno“. Centar „Rastimo zajedno“ planira radionice koje pružaju podršku i pomoć roditeljima djece predškolske dobi. Na radionicama se razmjenjuju znanja, informacije, iskustva i na taj način roditelji jačaju vlastite kompetencije. Osmišljena je radionica „Klub očeva“ kao mjesto za podršku i pomoć osobama s ulogom očeva u djetetovom životu od rođenja do pete godine. Radionice provode educirani stručnjaci poput logopeda, psihologa, odgojitelja i slični i provode se u vrtićima diljem Hrvatske i u obiteljskim centrima. U novije vrijeme počela se pridavati velika važnost ocu i njegovoj ulozi u životu i razvoju djeteta, što su pokazala i novija znanstvena istraživanja. Iz tog razloga, u ovoj radionici se govori i pridaje pažnja koliko je važna uloga oca u životu i razvoju djeteta. Govori se o tome koliko uključenost oca, njegova podrška i poticaj od najranijih godina djeteta doprinose njegovom psihosocijalnom razvoju. Programi se sastoje od različitih radionica, a neke od njih su: „Očinska uloga u ranom djetinjstvu“, „Očevi i osjećaji“, „Očevi i majke“, „Tata i dijete igraju se zajedno“ te „Tata od zanata“. Ovaj klub pomaže očevima da svoja iskustva, znanje, vještine i savjete podijele s drugim očevima te zajedno jačaju svoje kompetencije, odnosno zajedno rastu. Neki od ciljeva „Kluba očeva Rastimo zajedno“ su: organizirati podržavajuće i poticajno okruženje u kojem očevi i voditelji radionica zajedno stječu znanja o važnosti uloge oca od najranije dobi djeteta, razmjenjuju i dijele svoje postupke i aktivnosti kao

očevi, upoznaju sebe kao oca iz perspektive iz koje se nisu mogli vidjeti, otkrivaju nove načine kako se nositi s najtežom ulogom u životu, a to je ulogom oca. Koliko ovakvi programi i radionice pomažu očevima, pokazuju i izjave očeva koji su sudjelovali: „*Lijepo mi je biti otac kad me dijete zagrlj, nasmije se i kaže 'tata'* “. Isto tako, proveli su evaluaciju učinka kluba u kojem su očevi rekli da su poslije ovih radionica povećali svoje roditeljske kompetencije, da sada znaju kako sagledati djetetovu perspektivu pri njihovom nepoželjnom ponašanju i u takvim situacijama ne reagirati agresivno (vikanje, udaranje) te su počeli čitati slikovnice svojoj djeci. Ovakvim programima i radionicama pomaže se očevima da osvijeste važnost svoje uloge u životu djeteta, da im se pomogne da ojačaju svoje kompetencije, da upoznaju sebe kao oca te da razmjenjujući vještine i iskustva s drugima očevima pokušaju i trude se ostvariti ulogu oca najbolje što mogu. Također, postoje i različiti programi podrške za mlade očeve. Sve češće su slučajevi da muškarci postaju očevi u mladim svojim mladim godinama, ponekad i ne planirajući i time nespremni za odgoj svog djeteta. Mladi očevi se češće susreću s financijskim problemima, neodobravanjem ili diskriminacijom od strane društva i zajednica. Pri tome, važno je da se organiziraju programi podrške i pomoći u unaprjeđenju vještima mladim očevima. Isto tako, mladi očevi često nisu spremni na ostvarivanje uloge oca jer nemaju dovoljno znanja u samom razvoju djeteta pri čemu ovakvi programi su više nego potrebi. Također, mladi očevi koji su polazili različite programe podrške i pomoći puno više su uključeni i angažirani oko svoje djece za razliku od mladih očeva koji nisu prošli programe podrške. Postoje različiti programi za rad s mladim očevima, a to može biti rad u školi, kućne posjete, rad u zajednici i u zdravstvenim ustanovama. Također, u publikaciji¹ koja se može pronaći na stranici UNICEF Hrvatska prikazana je evaluacija programa „Rastimo zajedno“ koja pokazuje da očevi koji polaze takve programe razvijaju pozitivnije odnose sa svojom djecom, počinju gledati na sebe kao na drugačiju osobu, upoznaju sebe u drugoj ulozi što se može povezati s programom „Klub očeva“ u kojima su očevi iste stvari naglasili u čemu im je pomogao program. Upravo se prema toj povezanosti može uvidjeti kako

---

¹ Roditeljstvo u najboljem interesu djece. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Roditeljstvo_u_najboljem_interesu_djece.pdf

je pomoć i podrška uvijek dobrodošla i uvijek ju treba prihvatiti. Podrška može samo pomoći. U današnje vrijeme se toliko priča o važnosti oca u životu i razvoju djeteta, uloga oca se promijenila i napokon se na oca gleda kao na osobu koja je jednako važna u životu djeteta kao i majka. Zbog toga je danas i puno lakše pronaći podršku i pomoć u ostvarivanju uloge oca, a tomu su zahvalni nova znanstvena istraživanja i suvremeni pogled na ulogu oca (Kovačević-Lepojević, Kovačević, Maljković, 2017).

Jedna od podrška očevima koja se u praksi ne koristi onoliko koliko bi se mogla ili trebala je roditeljski dopust. Zakonom o roditeljskim potporama² propisuje se pravo roditelja na vremenske i novčane potpore, na uvjete i načine financiranja i ostvarivanja istih. Zakon je relativno novo propisan, u Hrvatskoj se primjenjuje od 1. kolovoza 2019. godine. Zakonom se navodi da oba roditelja imaju pravo na korištenje roditeljskog dopusta. Zaposleni roditelji imaju pravo na roditeljski dopust u trajanju od 8 ili 30 mjeseci ovisno o broju rođene djece. Svaki radnik ima jednako pravo na plaćeni roditeljski dopust u trajanju od četiri mjeseca, od toga se dva mjeseca, uz suglasnost, mogu prenijeti na drugog roditelja. Portal MojPosao³ u suradnji s Udrugom Roda i Centrom za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, proveli su istraživanje o korištenju roditeljskog dopusta od strane očeva u Hrvatskoj. Pokazalo se kako većina ispitanika poznaje Zakon o roditeljskim potporama, no nisu sigurni kolika je naknada za očeve. Također, ističu pozitivne i negativne strane dopusta za očeve. Od kojih su pozitivne u prvom planu pomoć majkama, povezivanje s djetetom te povezanost među partnerima. Od negativnih strana navode se financijska neisplativost, negativne reakcije okoline, gubitak „muškosti“, a skoro polovica ispitanika (od ukupno njih 400) smatra kako bi poslodavac negativno reagirao na traženje roditeljskog dopusta. Istraživanje je pokazalo da sve više muškaraca razmišlja o roditeljskom dopustu, sve više se u kućanstvu razgovara o uzimanju roditeljskog dopusta za očeve te skoro sve žene

---

² Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama. <https://zakon.hr/z/214/Zakon-o-roditeljskim-i-roditeljskim-potporama>

³ Stav o roditeljskom dopustu za očeve. Dostupan na https://www.roda.hr/media/attachments/udruga/dokumenti/analize_izvjestaji/Roditeljski_dopust_za_muskarce_rezultati_istrazivanja.pdf

podržavaju tu odluku. Nažalost pokazalo se da u stvarnosti to nije tako, prema posljednjim podacima roditeljski dopust za očeve u Hrvatskoj koristi tek 2% muškaraca.

7. Metodologija

7.1. Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj istraživanja utvrditi je u kojoj se mjeri očevi aktivno uključuju u odgoj svoga djeteta predškolske dobi.

Iz navedenog cilja istraživanja proizlaze specifični istraživački ciljevi:

SPECIFIČNI ISTRAŽIVAČKI CILJEVI:

1. Utvrditi koliko učestalo očevi sudjeluju u brizi i njezi za dijete
2. Utvrditi koliko učestalo očevi provode vrijeme u raznim aktivnostima s djecom
3. Utvrditi koliko učestalo očevi sudjeluju u aktivnostima povezanim s dječjim pohađanjem ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje
4. Utvrditi koliko često očevi iskazuju ljubav i pažnju prema djeteta
5. Ispitati mišljenja očeva o važnosti njihove uključenosti u odgoj djece

7.2. Uzorak sudionika

U istraživanju je sudjelovalo 150 sudionika iz cijele Hrvatske. Sudionici su bili očevi djece predškolske dobi od 0 do 6 godina. Anketni upitnik bio je dostupan online na društvenim mrežama, grupama namijenjenima roditeljima, odgojiteljima, očevima, samohranim roditeljima i slično. Također, anketni upitnik nalazio se i na stranici Dječjeg vrtića Križevci. Upitnik je bio u potpunosti anonimn te su svi sudionici pristupili popunjavanju ankete dobrovoljno. Od ukupno 150 sudionika, njih 81 u dobi je od 21 do 35 godina (54%), 60 sudionika u dobi je od 36 do 45 godina (40%) i devetero sudionika starije je od 46 godina (6%).

Od ukupno 150 sudionika njih 102 (68%) ima samo jedno dijete u dobi od 0 do 6 godina, njih 47 (31%) ima dvoje djece predškolske dobi i jedna osoba (1%) ima troje djece predškolske dobi.

Očevi koji su sudjelovali u istraživanju, u 38% roditelji su djece do 3 godine, a njih 93 (62%) ima djecu u dobi od 3 do 6 godina. Zatim vidljivo je da 102 sudionika (68%) nema djecu stariju od 6 godina, 31 sudionik (20%) ima jedno dijete starije od 6 godina, njih 14 (9%) dvoje djece starije od 6 godina i trojica sudionika (2%) imaju tri djeteta starija od 6 godina.

Uzevši u obzir bračni status, 143 sudionika (95,3%) izjasnilo se da živi s partnerom/partnericom u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, njih troje (2%) je roditelj u jednoroditeljskoj obitelji (odnosno nakon razvoda ili prekida djeca žive s ocem), 3 sudionika (2%) dijele skrbništvo s bivšom partnericom ili partnerom (djeca ne žive s ocem) te jedan sudionik se izjasnio da u odgoju sudjeluje kao samohrani otac.

Od ukupnog broja od 150 sudionika istraživanja njih 113, odnosno 75,3% izjasnilo se da njihovo dijete/djeca pohađaju dječji vrtić, dok njih 37, odnosno 24,7%, navodi da njihova djeca/dijete ne ide u dječji vrtić. Najveći broj sudionika uključenih u istraživanje, njih 83 (55,3%) završilo je srednju školu, zatim 57 (38%) njih završilo je stručni, preddiplomski ili diplomski studij. Sedmero očeva (4,7%) završilo je magisterij ili doktorat te trojica (2%) imaju završenu srednju školu. Prema trenutnom radnom statusu 140 sudionika (93,3%) zaposleno je na puno radno vrijeme, njih sedmero (4,7%) trenutno je nezaposleno ili u mirovini, a trojica sudionika zaposlena su na pola radnog vremena.

7.3.Instrument

Za potrebe ovog istraživanja kreiran je instrument koji se sastoji od dva dijela. U prvome dijelu upitnika nalaze se podatci za prikupljanje sociodemografskih podataka. U drugome dijelu upitnika nalazi se ukupan broj čestica (30) kojima se mjeri učestalost provođenja aktivnosti s djecom pomoću

Likertove skale na kojoj je 1 predstavljala „nikada“, 2-„nekoliko puta mjesečno“, 3-„nekoliko puta tjedno“, 4-„svaki dan“ i 5-„više puta dnevno“. Čestice su podijeljene u 4 sadržajne kategorije. U prvoj kategoriji očevi su procjenjivali u kojoj mjeri aktivno sudjeluju u brizi i njezi djeteta. U drugoj kategoriji očevi su procjenjivali u kojoj mjeri aktivno sudjeluju u aktivnostima s djecom i aktivnostima vezanim za dijete. U trećoj kategoriji nalazila su se pitanja namijenjena očevima koji imaju djecu koja pohađaju ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Pitanja iz četvrte kategorije bila su fokusirana na procjenu razine pružanja pažnje djetetu. Drugi dio upitnika sadržavao je jedno pitanje otvorenog tipa koje je omogućilo očevima iskazivanje vlastite perspektive i mišljenja o važnosti očeve uključenosti u odgoj djece u ranom djetinjstvu.

7.4. Rezultati i rasprava

Početni set od 20 pitanja odnosio se na pitanja pomoću kojih bi se mogao ostvariti cilj ovog istraživanja, pri čemu se htjelo utvrditi u kojoj su mjeri očevi danas uključeni u odgoj djece. Prvih nekoliko pitanja odnosilo se konkretno na situacije koje se obavljaju svakodnevno s djetetom, te se stoga uzela u obzir hranidba i priprema hrane, mijenjanje pelena, oblačenje djeteta i uspavljivanje.

7.4.1. Očinsko sudjelovanje u brizi i njezi djeteta

Prikaz odgovora prema aritmetičkoj sredini i standardnoj devijaciji vidljiv je u tablici 1. Iz tablice 1. vidljivo je da su očevi najviše uključeni u mijenjanje pelena ili praćenje prilikom odlaska na toalet, s obzirom da trećina sudionika ima djecu u dobi od 3 do 6 godina, možemo zaključiti da se odgovori odnose više na vođenje do toaleta. Zanimljivo je navesti kako je deset očeva, njih 6,7%, navelo kako nikada nije mijenjalo pelene, dok njih čak 55 (36,7%), obavlja to svaki dan. Zatim, 21 otac (14%) nije uključen u hranidbu djece, čine to nikada ili nekoliko puta mjesečno. 50 očeva (33,3%) hrani djecu nekoliko puta tjedno, njih 45 (30%) svaki dan, a 34 očeva

(22,7%) hrani djecu nekoliko puta tjedno. Sljedeći podatak vezan je uz oblačenje djece, pri čemu 25 očeva (16,7%) ne čine to nikada ili jednom mjesečno, 45 očeva (30%) oblači dijete nekoliko puta tjedno, 47 (31,3%) svaki dan, a 33 oca (22%) više puta dnevno. Uzevši u obzir pripremanje hrane za dijete, najveći broj očeva njih 51 (34%), priprema hranu nekoliko puta tjedno, 12 očeva (8%) ne priprema hranu nikada, njih 36 (24%) nekoliko puta mjesečno, 29 (19,3%) očeva priprema hranu svaki dan, a 22 (14,7%) više puta dnevno. U brizi i njezi, očevi su najmanje uključeni u uspavlivanje djeteta, njih 19 (12,7%) nikada ne uspavljuje dijete, 28 (18,7%) uspavljuje nekoliko puta mjesečno, 48 (32%) nekoliko puta tjedno, 43 (28,7%) svaki dan, a samo 12 očevi (8%) više puta dnevno. Očinski utjecaj na dječji san izaziva jako malo pažnje. Iako su većinom majke uključene u noćnu brigu i uspavlivanje, dio očeva je također uključeno, te kako oni utječu na svoju djecu, tako i dječji san utječe na same očeve. Naime u istraživanju iz 2012 (McDaniel, B., Teti, D.M.) dokazano da očevi djece koja se stalno bude noću, izazivaju lošiji san kod samih očeva. U istraživanju, provedenom 2016. godine od Bernier A., Tetreault, E. i suradnika, dobiveni su rezultati koji sugeriraju na potencijalan očev učinak na dječje spavanje nakon dojenačke dobi. Rezultati istraživanja su pokazali da očevi koji su češće bili u emocionalnoj povezanosti s dvogodišnjom djecom, nakon samo jedne godine, njihova djeca su spavala duže tijekom noći.

	Mean	Std. Deviation
Mijenjam pelene (ili vodim na toalet ako više ne koristi pelene)	4,02	,7414
Hranim dijete	3,78	1,2184
Oblačim dijete (za odlazak van, u pidžamu..)	3,54	1,0905
Pripremam hranu za dijete	3,08	1,1582
Uspavljujem dijete	3,00	1,1440

Tablica 1. Očinsko sudjelovanje u brizi i njezi djeteta (N=150)- rezultati deskriptivne statistike (M, SD)

7.4.2. Uključenost očeva u raznim aktivnostima s djetetom

Ostala pitanja u ovom setu, vidljiva u tablici 2., odnosila su se na zajedničke aktivnosti koje provode otac i dijete/djeca. Pitanja su bila vezana uz aktivnosti koje otac i dijete mogu provoditi samostalno.

	Mean	Std. Deviation
Igram se s djetetom	4,16	,7456
Gledamo crtane filmove	3,40	,9269
Provodimo vrijeme samostalno (samo Vi i dijete)	3,24	,9945
Zajedno idemo u šetnje	3,07	1,0040
Vodim ga sa sobom u kupovinu, na sladoled..	3,04	,9475
Vodim ga u park	2,95	,9785
Pričam mu priče ili čitam slikovnice	2,79	1,1310
Vježbamo vožnju bicikla/romobila/rolera	2,61	1,0478
Idemo na izlete	2,32	,7900
Igramo zajedno igre na otvorenom (lovice, dodavanje lopom...)	2,07	1,1239
Vodim dijete doktoru	2,04	,9074
Izrađujemo predmete potrebne za kuću/igru	2,04	,9404
Zajedno idemo u toplice/ na bazen	1,96	,9371
Igramo računalne igrice	1,77	1,1360
Zajedno odlazimo u kazalište/kino	1,70	,9394

Tablica 2. -Uključenost očeva u aktivnosti s djetetom (N=150) - rezultati deskriptivne statistike (M, SD)

Posljednjih nekoliko godina sve se više piše, posebice u stranoj literaturi, o pojmu „sole parenting“ ili „solo fathering“. S obzirom da su u brojne aktivnosti djeteta uključena oba roditelja, javlja se potreba za naglaskom onih trenutaka kada djeca provode vrijeme samo s ocem. Solo-fathering ključan je aspekt u formiranju dodatne povezanosti između oca i djeteta (Haux, Platt, 2021).

U ovom istraživanju vidljivo je kako su očevi aktivno uključeni u određene aktivnosti s djetetom, dok se u neke druge uključuju u manjoj mjeri. Aktivna uključenost očeva očituje se u igri s djecom, pri čemu se 75 očeva (50%) izjasnilo da se igraju s djecom svaki dan, a čak 52 njih (34,7%) isto čine više puta dnevno, 19 očeva (12,7%) se igra s djecom nekoliko puta tjedno, a njih četvorica (2,7%) nekoliko puta mjesečno. Sljedeća aktivnost u koju su očevi aktivno uključeni jest gledanje crtanih filmova, 14 očeva (9,3%) gleda crtane filmove više puta dnevno s djecom, 62 njih (41,3%) svaki dan, 46 (30,7%) nekoliko puta tjedno, a 26 očeva (17,3%) nekoliko puta mjesečno. Prema istraživanju provedenom 2012. od autorica Berc i Kokorić potvrđeno je da majke provode više slobodnog vremena s djecom, nego što to rade očevi. Ovim istraživanjem potvrđuje se da 60% očeva svaki dan ili nekoliko puta tjedno provode određeno vrijeme samostalno s djetetom, njih 38 (25,3%) nekoliko puta mjesečno provode samostalno vrijeme s djetetom, njih 16 (10,7%) nekoliko puta dnevno, dok dvojica (1,3%) nikada.

U sljedećih desetak pitanja dobiveni rezultati pokazuju srednje vrijednosti. Od 150 sudionika, njih 51 (34%) vodi svoje dijete u šetnju više puta dnevno ili svaki dan, 93 očeva (62%) nekoliko puta tjedno ili nekoliko puta mjesečno, a šestero njih (4%) nikada nije vodilo svoje dijete u šetnju. 61 otac (40,7%) vodi dijete nekoliko puta tjedno sa sobom u kupovinu, na sladoled i slično, njih 45 (30%) nekoliko puta mjesečno, a 42 oca (28%) svaki dan ili više puta dnevno. Sedam očeva (4,7%) nikada nije vodilo svoje dijete u park, njih 43 (28,7%) vodi dijete nekoliko puta mjesečno u park, 61 otac (40,7%) nekoliko puta tjedno, 28 očeva (18,7%) svaki dan i njih 11 (7,3%) više puta dnevno.

Čak 14,7% ili 22 oca izjasnilo se kako nikada nije pričalo priču ili čitalo slikovnicu svom djetetu. Njih 24,7% ili 37 očeva isto radi jednom mjesečno, 34,7% ili 52 oca pričanje priča obavlja jednom tjedno, 18,7% ili 28 očeva svaki dan, a njih 7,3% ili 11 očeva više puta dnevno. Pričanje priča i čitanje slikovnica jedan je od najvažnijih načina za kvalitetniji kognitivni i jezični razvoj djece. Prema longitudinalnom istraživanju provedenom u Americi od autorica DUursma, Pan i Raikes (2008) dokazano je da očevo čitanje priča direktno utječe na dječji kognitivni razvoj. Autori Yarosz i Barnett (2001) navode rezultate svog istraživanja iz kojih je vidljivo da 51% roditelja svojoj djeci čita priče svaki dan, a 22% navodi da je to tri ili više puta tjedno.

Vježbanje vožnje bicikla/romobila/rolera najčešće je na mjesečnoj (33,3%) ili tjednoj bazi (32%), 22 oca (14,7%) nije nikada učilo isto svoje dijete, no to možemo pretpostaviti da je povezano s dobi djeteta, 24 njih (16%) vježba svaki dan, a njih šestoro (4%) više puta dnevno. Odlasci na izlet najviše se odvijaju na mjesečnoj bazi što potvrđuje činjenica da je 109 očeva (72,7%) odabralo upravo tu opciju, dok njih 25 (16,7%) nekoliko puta tjedno. Igre na otvorenom su najčešće na tjednoj (34%) ili dnevnoj bazi (25,3%), 14 očeva (9,3%) se nikada nije igralo s djecom na otvorenom što isto možemo pripisati pretpostavci da je povezano s dobi djece, 31 otac (20,7%) se izjašnjava da se igraju na otvorenom nekoliko puta mjesečno, a njih 16 (10,7%) više puta dnevno. Sljedeće pitanje vezano je uz vođenje djeteta doktoru što 34 očeva (22,7%) nije nikada učinilo, a njih 93 (62%) nekoliko puta mjesečno, što se može zaključiti da se čini prema potrebi.

Odlasci u toplice ili na bazene, igranje računalnih igara i odlasci u kazalište ili kina, prema dobivenim podacima spadaju u aktivnosti u koje su očevi najmanje uključeni. Odlasci u toplice ili na bazene su najčešće na mjesečnoj bazi što potvrđuje 82 očeva (54,7%). Računalne igrice su slabo prisutna aktivnosti između očeva i djece, čak 90 očeva (60%) nikada nije igralo igrice zajedno s djecom, njih 25 (16,7%) nekoliko puta mjesečno, a njih 20 (13,3%) nekoliko puta tjedno. Odlasci u kazalište ili kino su najmanje provedena zajednička aktivnost, čak 74 očeva (49,3%)

nikada nije vodilo svoje dijete u kino ili kazalište, a njih 62 (41,3%) isto čini nekoliko puta mjesečno, ostalih 14 očeva (9,3%) čine isto nekoliko puta tjedno.

7.4.3. Očinska uključenost u aktivnosti vezane za dječji vrtić

Pitanja iz sljedećeg seta bila su namijenjena isključivo očevima čija djeca idu u vrtić, čime se htjelo istražiti koliko očevi vode svoje dijete u dječji vrtić i koliko su uključeni i angažirani u uvođenju promjena u dječji vrtić i samu provedbu aktivnosti. Rezultati navedenih pitanja vidljivi su u tablici 3.

	Mean	Std. Deviation
Vodim ga u/iz dječjeg vrtić/a	3,06	1,1600
Ispitujem se o njegovom boravku u dječjem vrtiću	3,05	1,1065
Pratim aktivnosti koje se provode u dječjem vrtiću	2,60	1,1324
Aktivan sam u uvođenju promjena i poboljšanja u dječjem vrtiću	1,75	1,0452
Odlazim na roditeljske sastanke i na individualne konzultacije u dječji vrtić	1,66	,8996

Tablica 3. Uključenost očeva u aktivnosti vezane za vrtić - (N=150) - rezultati deskriptivne statistike (M, SD)

45 očeva (37,2%) izjasnilo se da vode svoje dijete u dječji vrtić svaki dan, 31 (25,6%) njih isto radi nekoliko puta tjedno, 21 (17,4%) očeva vode svoje dijete u dječji vrtić nekoliko puta mjesečno, dok 16 očeva (13,2%) ne vode svoje dijete u vrtić nikada. Od 150 sudionika istraživanja, 55 očeva (45,8%) se ispituje o boravku svog djeteta u dječjem vrtiću svaki dan, 19 njih (15,8%)

nekoliko puta tjedno, 31 otac (25,8%) nekoliko puta mjesečno, a 12-ero očeva (10%) se ne ispituje o boravku svog djeteta u dječjem vrtiću nikada. Što se tiče aktivnosti koje se provode u dječjem vrtiću, 21 otac (17,5%) ne prati aktivnosti koje se provode, 43 (35,8%) isto čini nekoliko puta mjesečno, 21 otac (17,5%) prati aktivnosti nekoliko puta tjedno, a 32 njih (26,7%) prate aktivnosti svaki dan. Iz tablice se može iščitati koliko su očevi angažirani u uvođenju promjena i poboljšanja u dječjem vrtiću gdje se 64 očeva (53,3%) izjasnilo da nisu aktivni u uvođenju promjena i poboljšanja u dječji vrtić, 37 njih (30,8%) je aktivno nekoliko puta mjesečno, dok 10 očeva (8,3%) je aktivno svakim danom. Zanimljivi rezultati vidljivi su u sljedećem pitanju vezanom za odlaske na roditeljske sastanke pri čemu 63 očeva (52,1%) nikada nije bilo prisutno na roditeljskom sastanku ili na individualnim konzultacijama u dječjem vrtiću. 46 očeva (38%) se izjasnilo kako odlaze nekoliko puta mjesečno.

7.4.4. Pružanje pažnje i ljubavi

Zadnji set pitanja vidljiv u tablici 4. odnosi se na pažnju i ljubav koju očevi daju svojoj djeci.

	Mean	Std. Deviation
Grlim dijete	4,62	,6507
Ljubim dijete	4,57	,7267
Nasmijavam dijete	4,55	,7003
Mazim se s djetetom	4,50	,7575
Djetetu govorim da ga volim	4,22	,9890

Tablica 4. Pružanje pažnje i ljubavi - (N=150) - rezultati deskriptivne statistike (M, SD)

Prema tablici je vidljivo kako su odgovori u ovom setu poprilično visoki te očevi pridaju veliku pozornost pažnji i ljubavi prema svojoj djeci. Visok postotak uočava se kod prve čestice, gdje čak 105 očeva (70%) grli svoje dijete nekoliko puta dnevno, 37 očeva (24,7%) grli svoje dijete svaki dan, njih petero (3,3%) nekoliko puta tjedno, a samo trojica (2%) nekoliko puta mjesečno. Slični rezultati vezani su i za poljupce koje očevi pružaju svojoj djeci pri čemu njih 101 (67,3%) ljubi svoje dijete nekoliko puta dnevno, njih 39 (26%) svakim danom. 93 oca (62%) mazi svoje dijete nekoliko puta dnevno, njih 44 (29,3%) svaki dan, devetero očeva (6%) mazi svoje dijete nekoliko puta tjedno, troje (2%) nekoliko puta mjesečno, a samo jedan otac (0,7%) nikada nije mazio svoje dijete. Isti rezultati vidljivi su i kod nasmijavanja djeteta, gdje je razlika u samo 2%, pri čemu 97 očeva (64,7%) nasmijava svoje dijete više puta dnevno. 74 očeva (49,3%) izjavljuje svoju ljubav djetetu više puta dnevno, njih 50 (33,3%) isto čini svaki dan, petnaestero očeva (10%) govori svom djetetu da ga voli nekoliko puta tjedno, njih sedmero (4,7%) nekoliko puta mjesečno, a četvorica očeva (2,7%) nikada nije svom djetetu reklo da ga voli.

7.4.5. Stavovi očeva o važnosti njihove uključenosti u odgoj djece

Zadnje pitanje bilo je otvorenog tipa i odnosilo se na stavove očeva o važnosti očeve uključenosti u odgoj djece u ranom djetinjstvu (od 0 do 6 godina). Najčešći odgovori koji su se pojavljivali bili su vezani uz izjednačavanje važnosti majčinske i očeve uloge u odgoju djece. „*Za pravilno ponašanje, igranje, društvenu uključenost bitan je otac jednako kao i majka odnosno uza obitelj te odgojitelji*“. „*Važan je jednako kao i majčin, djeca, pogotovo u najranijoj dobi, ne bi trebala raditi niti znati razliku između roditelja*“. „*Prije svega, vrlo je bitno za dijete da ima oba roditelja u svom odgoju, ako je to moguće. Naravno "majčinska ljubav" je neopisiva i najvažnija. Ali šta se tiče očeva, očevi mogu i moraju pružiti svoju podršku, oslonac i ljubav djetetu i majci, naravno, i biti spremni uskočiti i*

ravnopravno odgajati dijete. Normalno, neće svi to priznat 😊 Važnost očeva je velika, jer naspram majki, očevi imaju drugačiji odgoj djece kroz igru i neke druge stvari. (Pokušavamo djecu očvrnut na drugačiji način)“. „Potrebno je djetetu i majčinska i očinska figura“. „Smatram da je važno jer koliko dijete treba majku, isto toliko treba i oca“. Zanimljiva je činjenica kako očevi danas izjednačavaju ulogu majke i oca u odgoju djece, time je vidljivo kako se odmičemo od tradicionalnog shvaćanja roditeljskih uloga i sve više se približavamo suvremenom shvaćanju, odnosno isticanju važnosti obje roditeljske uloge u odgoju djece rane dobi. Jedan od očeva upravo to i naglašava : „Važno je mijenjati patrijarhalni narativ iz 20. stoljeća, kada je očeva uključenost u odgoj bila slabija.“ Neki očevi vide svoju ulogu u odgoju važnijom od majčinske: „Očevi su najvažniji u odgoju djeteta i pridonose razvoju djeteta“.

Kao što i u stručnim literaturama nailazimo na važnost očeve uključenosti zbog pozitivnih utjecaja na kognitivni i psihološki razvoj djeteta, sami očevi su prepoznali i istaknuli važnost očeve uključenosti upravo zbog toga razloga. „Otac svojim odgojnim metodama i sudjelovanjem u odgoju djeteta, pospješuje i nadopunjuje razvitak djeteta u najranijoj dobi.“ „Odrastanje u obitelji smatram temeljem psihološkog i kognitivnog razvoja djeteta.“ „Ravnopravan odgoj djeteta majke i oca pomaže djetetu u intelektualnom i društvenom odnosno socijalnom razvoju te lakše svladavanje učenja novih stvari i prepreka“.

Još jedan važan aspekt koji očevi prepoznaju pri uključenosti u odgoj djece, osjećaj je ljubavi, privrženosti i topline. „Dijete mora osjetiti prisutnost oba roditelja jer dijete uči od roditelja i zdrave okoline.“ „Biti prisutan je najbitnije. Želim da se osjeća uvijek kao da se ima na koga osloniti. Želim usaditi u njega osjećaj pripadnosti obitelji kao oslonac za sve što ga čeka u životu“. „U razvoju djeteta i povezanosti sa ocem, kako sada tako i u kasnijem životu.“

8. Zaključak

Ubrzani način života, promjene koje dolaze s emancipacijom žena u društvu, suvremeno društvo i suvremeni svijet potaknuo je potrebu za aktivnim uključivanjem očeva u odgoj djece rane i predškolske dobi. Ovim radom željelo se istražiti koja je razina uključenosti očeva u odgoj predškolske djece na području Republike Hrvatske.

Očevi iz Republike Hrvatske zaključuju da je u području brige i njege djeteta njihova participacija najveća pri mijenjanja pelena ili vođenja na toalet u slučaju da njihovo dijete više ne koristi pelene. Najniže rezultate uočavamo kod uspavlivanja djeteta. Niski rezultati vidljivi kod uspavlivanja djeteta mogu se povezati s dobi djece svih sudionika ovog istraživanja, odnosno veliki broj djece (38%) starosti je do tri godine. Starosnu dob djece možemo povezati s činjenicom da je dio djece dojenčad te da se uspavljaju dojenjem te je nužna prisutnost majke.

Ispitujući uključenost u provođenje raznih zajedničkih aktivnosti očevi procjenjuju da najviše vremena provode s djecom igrajući se, ali kada ih pitamo koje su to specifične aktivnosti, izjasnili su se da najviše vremena provode u šetnjama, odlascima u kupovine i u park, a najrjeđi odlasci su u kazalište ili kino.

Očevi čija djeca idu u vrtić izjasnili su se kako vode dijete iz vrtića ili u vrtić nekoliko puta tjedno, a odlasci na roditeljske sastanke ili individualne razgovore u najčešćem slučaju obaveza su majke, a ne očeva. Isti podatak dobiven je u istraživanju provedenom 2005. godine od Zhang Y. i Rimm-Kaufman S., koji su istraživali uključenost očeva u dječji vrtić i predškolu, a rezultati su pokazali da trećina od ukupno 75 očeva nije imalo nikakav kontakt s odgojiteljicom predškole, a polovica očeva nije imala nikakav kontakt s odgojiteljicom u dječjem vrtiću. Od sveukupne komunikacije između obitelji i obrazovne ustanove, samo 10% komunikacija pripada komunikaciji otac – obrazovna ustanova.

Najveća uključenost očeva prisutna je u pružanju ljubavi i pažnje prema djeci. Od svih čestica očevi zaključuju da najčešće grle i nasmijavaju svoje dijete, a

najmanje govore da ih vole, iako je postotak i dalje toliko visok da zaključujemo da očevi govore svom djetetu da ga vole svaki dan ili više puta dnevno. Slični podatci dobiveni su u istraživanju iz 2008. godine provedenom od Mikelson, K., kojim se dokazuje visoka razina emocionalne povezanosti očeva s djecom. Točnije, iz istraživanja se može iščitati da očevi grle, ljube i iskazuju svoju ljubav djeci više puta dnevno, kao što se može iščitati i u rezultatima ovoga istraživanja.

Analizirajući odgovore dobivene u ispitivanju stavova očeva o važnosti očeve uključenosti u odgoj djece rane i predškolske dobi, zaključuje se da danas očevi sve više izjednačavaju ulogu majke i oca u odgoju djece. Ista važnost koja se daje majci, pridaje se i očinskoj ulozi. Očevi naglašavaju kako je važno mijenjati patrijarhalan narativ iz prošlog stoljeća i okrenuti se uključenosti i angažiranosti oca u odgoj svoje djece kao jednakog, aktivnog oca, punog ljubavi i pažnje prema svom djetetu.

9. Literatura

1. Berc, G. i Kokorić, Slavica Blaženka (2012). Slobodno vrijeme obitelji kao čimbenik obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom. Pravni fakultet u Zagrebu.
2. Berdica, J. (2015). Očevi i djeca: socio-etički ogled. Pravna zaštita prava na (zajedničku) roditeljsku skrb. Pravni fakultet u Osijeku.
3. Bernier A., Tetreault E., Belanger M-E., Carrier Julie (2016). Paternal involvement and child sleep: A look beyond infancy. International Journal of Behavioral Development.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0165025416667851>
4. Burić, H. (2004). Sudjelovanje očeva/muškaraca u odgoju djeteta. Dijete, vrtić, obitelj, 10 (35-36), 9-13. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/178295>
5. Burić, H. (2007). Jednoroditeljske obitelji. Dijete, vrtić, obitelj, 13 (50), 33-35. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177084>
6. Cabrera, N., Tamis-LeMonda, C., Bradley, R., Hofferth, S., & Lamb, M. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. Child Development, 71(1), 127-136. Retrieved May 11, 2020, from www.jstor.org/stable/1132225
7. Cvrtnjak, I. i Miljević Riđički, R. (2015). Očevi nekad i danas. Život i škola, LXI (1), 113-119. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/152314>
8. [Čudina Obradovi, M. i Obradović, J. \(2006\). Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.](#)
9. [Duursma, E., Pan, B. Alexander, Raikes, H. \(2008\). Predictors and outcomes od low-income fathers reading with their toddlers. Early childhood research quarterly.](#)
https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0885200608000513?casa_token=A9EGOevn_c8AAAAA:sv0kdtmuoTF3WiNlw7RPKL3a_PKVe2qQTseRxgwAuEfBgMxwDRwa0I6l1MQJb8WWDpUTntiCeA#bib87
10. Fogarty, K., & Evans, G. D. (2009). The hidden benefits of being an involved father. Department of Family, Youth and Community Sciences, Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural

Sciences, University of Florida. Preuzeto s https://buffalo.extension.wisc.edu/files/2011/11/Hidden_Benefits_of_Father_Involvement.pdf

11. Haux, T., Platt, L. Fathers' Involvement with Their Children Before and After Separation. *Eur J Population* 37, 151–177 (2021). <https://doi.org/10.1007/s10680-020-09563-z>
12. Hurstel, F. (2012). Što danas znači biti otac?. *Djeca u Europi*, 4 (8), 6-7. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/144773>
13. Kovačević-Lepojević M., Kovačević, M., Maljković, M. (2017). Evaluacija programa podrške za mlade očeve. Konferencija Europske asocijacije za ranu intervenciju. Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
14. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(67), 13-15.
15. Maskalan, A. (2015). In the Name of the Father: A Discussion on (New) Fatherhood, Its Assumptions and Obstacles. Institute for Social Research. Zagreb.
16. McDaniel, B. T., Teti, D. M. (2012). Coparenting quality during the first three months after birth: The role of infant sleep quality. *Journal of Family Psychology*, 26, 886–895
17. Mikelson, K. S. (2008). He said, She said: Comparing mother and father reports of father involvement. *Journal of Marriage and Family* 70 (3). https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1741-3737.2008.00509.x?casa_token=vhzEN-DRcP8AAAAA%3A8WMPpady1e4D4YbhCDxRMsQCxe8LsAe0SJKBf7t9QTV4J8DiBuBIIZVpu0Zz8GSgcxXmSxKFL0UT9JQ
18. Patričević, S. i Ernečić, M. (2020). RAZVOJ DJECE U ISTOSPOLNIM OBITELJIMA – ČINJENICE, PREDRASUDE I ULOGA DRUŠTVA. *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (3), 563-590. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v27i3.291>

19. Pećnik, N. I Starc, B. (2010). Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta I podrška roditeljima najmlađe djece. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Roditeljstvo_u_najboljem_interesu_djece.pdf
20. Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. Medicina Fluminensis, 46 (3), 255-260.
Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/59248>
21. Sara E. Rimm-Kaufman & Yubo Zhang (2005) Father-School Communication in Preschool and Kindergarten, School Psychology Review, 34:3, 287-308, DOI: [10.1080/02796015.2005.12086288](https://doi.org/10.1080/02796015.2005.12086288)
22. Szentmártoni, M. (2017). Biti otac danas. Služba Božja, 57 (3), 405-414.
Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/188186>
23. Stav o roditeljskom dopustu za očeve. MojPosao.net.
https://www.roda.hr/media/attachments/udruga/dokumenti/analize_izvjestaji/Roditeljski_dopust_za_muskarce_rezultati_istrazivanja.pdf
24. „Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama“. Narodne novine, 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17. Dostupno na: <https://zakon.hr/z/214/Zakon-o-rodiljnim-i-roditeljskim-potporama>
25. Yarosz, D.J., Barnett, W.S. (2001). Who reads to young children: Identifying predictors of family reading activities. Reading Psychology.